VALORIZAREA MESAJULUI ORAL ÎN LITERATURA ROMÂNĂ: PERSPECTIVE DIDACTICE ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL PRIMAR

CZU: 373.3.091.3:81`27:821.135.1 https://doi.org/10.59295/msdl2025.19

Veronica Alina, FLOREA,

Doctorandă, UPS „Ion Creangă”, Chișinău, Republica Moldova

Rezumat

Modelul metodologic de receptare–predare a mesajului oral cu valențe literare în învățământul primar urmărește formarea competenței de comunicare literară prin integrarea strategică a componentelor curriculare: epistemologie, teleologie, conținuturi și strategii. Acest demers vizează dezvoltarea unei comunicări expresive, conștiente și reflexive, fundamentate pe receptarea activă și interpretarea personală a mesajului oral.

Activitățile didactice sunt organizate progresiv, de la exerciții pre-comunicative la activități comunicative funcționale și expresive. Se urmărește stimularea gândirii critice, exprimarea individuală și consolidarea sensibilității literare prin tehnici interactive, colaborative și metacognitive.

Indicatorii receptării eficiente includ identificarea, decodificarea, echivalarea semantică, integrarea mesajului oral în contexte de comunicare autentică și participarea activă în dezbateri. Acești indicatori fundamentează proiectarea lecțiilor și permit diferențierea activităților în funcție de nivelul elevilor.

Metacogniția este valorificată ca instrument de învățare complex, prin promovarea conștientizării actului de receptare, planificare, monitorizare și autoevaluare. Prin integrarea acesteia în activitățile de audiere, citire și exprimare orală, elevii dobândesc autonomie în învățare și își dezvoltă capacitatea de înțelegere și exprimare literară. Se subliniază importanța sensibilizării elevilor asupra mesajului oral cu valențe literare, prin stimularea interesului cognitiv, adaptarea strategiilor didactice și crearea unui mediu de comunicare autentic. Receptarea devine astfel un proces activ, profund și formator, generând o conexiune autentică între elev, limbaj și experiență culturală.

Cuvinte cheie: *receptarea mesajului oral, strategii comunicative, competența de comunicare literară, metacogniție, curriculum, activitate didactică, învățământ primar, evaluare formativă, indicatori pedagogici, dimensiuni ale învățării limbii, sensibilitate estetică, planificare didactică*

Summary

The methodological model of reception–predation of the oral message with literary valences in primary education aims to train the competence of literary communication through the strategic integration of curricular components: epistemology, teleology, contents and strategies.

This approach aims to develop an expressive, conscious and reflective communication, based on the active reception and personal interpretation of the oral message.

Teaching activities are organized progressively, from pre-communicative exercises to functional and expressive communicative activities. It aims to stimulate critical thinking, individual expression and strengthen literary sensitivity through interactive, collaborative and metacognitive techniques.

Indicators of effective reception include identification, decoding, semantic equivalence, integration of the oral message in contexts of authentic communication and active participation in debates. These indicators base the design of the lessons and allow to differentiate the activities according to the level of the students.

Metacognition is valued as a complex learning tool by promoting awareness of the act of reception, planning, monitoring and self-assessment. By integrating it into hearing, reading, and oral expression activities, students gain autonomy in learning and develop their ability for literary understanding and expression.

It emphasizes the importance of raising students' awareness of the oral message with literary valences, by stimulating cognitive interest, adapting didactic strategies and creating an authentic communication environment. Reception thus becomes an active, profound and formative process, generating an authentic connection between the student, language and cultural experience.

Key words: *receiving the oral message, communicative strategies, literary communication competence, metacognition, curriculum, teaching activity, primary education, formative assessement, pedagogical indicators*

În **învățământul primar**, eficiența dezvoltării competențelor literare, discursive și stilistice ale elevilor este strâns legată de modul în care este valorificat mesajul literar oral în cadrul comunicării literare. Deși elevii manifestă tendințe de asimilare semantică mecanică, autenticitatea actului de receptare și exprimare literară se construiește prin:

- **promovarea audiției active** a textelor literare;
- **discuții și interpretări libere** care încurajează exprimarea personală a reacțiilor;
- **asimilarea treptată a unităților literare** (personaj, intrigă, descriere, expresivitate);
- **integrarea mesajului oral** în activități de exprimare creativă și transpunere în limbaj propriu.

Astfel, mesajul literar oral devine un mijloc eficient de formare a competențelor de comunicare literară, favorizând receptarea nuanțată, exprimarea artistică și gândirea critică a elevilor. Abordarea comunicativă presupune organizarea procesului didactic în două etape principale:

- **Activități pre-comunicative**: axate pe structurarea limbajului și formarea elementelor de bază (fonetice, lexicale, gramaticale) necesare exprimării corecte.

- **Activități comunicative funcționale și literare**: vizând integrarea cunoștințelor în contexte reale de comunicare, valorificarea mesajului literar oral, stimularea exprimării libere și dezvoltarea creativității.

Prin această abordare, elevul este antrenat în acte de vorbire autentice și își dezvoltă treptat competențele de receptare și exprimare artistică.

Eficiența receptării mesajului literar oral în învățământul primar se realizează prin îmbinarea procesului de audiere cu dezvoltarea integrată a competențelor de **scriere, citire, vorbire și ascultare**. Activitățile propuse includ:

- **strategii metacognitive de audiere** (anticipare, ascultare selectivă, reconstituirea mesajului);
- **citirea expresivă și analitică**, susținută de discuții reflexive;
- **scrierea creativă și de tip jurnal**, ca formă de interpretare personală;
- **jocuri de rol și transpunerea orală** a mesajului literar, pentru formarea exprimării fluente și expresive.

Aceste direcții sprijină nu doar înțelegerea profundă a textului, ci și formarea unei relații personale a elevului cu literatura.

În cadrul procesului educațional, am valorificat strategii metacognitive esențiale pentru formarea competențelor de receptare și expresie literară, precum:

- dezvoltarea cunoștințelor procedurale, declarative și condiționale;
- reglarea cogniției prin înțelegerea, informarea, planificarea, derularea și evaluarea actului de învățare;
- aplicarea acestor strategii în timpul activităților de citire analitică și în scrierea creativă, prin planificare, monitorizare și autoevaluare.

Formarea metacogniției prin mediu literar favorabil

Metacogniția este multifuncțională, contribuind la eficientizarea învățării prin:

- promovarea conștientizării generale asupra actului de receptare;
- îmbunătățirea cunoștințelor literare și autoreglarea cogniției;
- stimularea unui mediu favorabil receptării mesajelor literare orale;
- consolidarea deprinderilor generale necesare exprimării literare autentice.

Competența de comunicare literară, din perspectiva receptării și învățării mesajului literar oral, reprezintă un ansamblu integrat de atitudini, capacități și cunoștințe. Aceasta implică:

- valorizarea și înțelegerea importanței mesajului oral literar;
- capacități de identificare, decodificare, echivalare semantică, codificare în limbaj literar, utilizare contextuală și integrare lexico-verbală;
- sistematizarea cunoștințelor despre limbajul literar necesare exprimării și receptării eficiente.

Prin acest complex de componente, se facilitează o comunicare autentică și expresivă, esențială în formarea gândirii și sensibilității literare la elevii din învățământul primar.

Analiza problematicii receptării mesajului literar oral a evidențiat următoarele direcții de acțiune didactică:

- integrarea mesajului literar oral în cadrul **programelor obligatorii sau opționale** de literatură română;
- definirea unor **repere teoretice și metodologice** clare pentru receptarea și învățarea mesajului literar oral, prin strategii comunicative adaptate ciclului primar;
- **infuzarea activităților comunicative** în cadrul altor discipline din curriculumul primar, cu accent pe receptarea activă, audierea expresivă și exprimarea orală creativă.

Aceste oportunități creează premisele formării unei relații personale și conștiente cu textul literar, prin cultivarea sensibilității estetice și a exprimării identitare.

Selectarea și organizarea mesajului literar oral urmăresc eficientizarea procesului de învățare a literaturii române în ciclul primar. Aceste criterii vizează:

- relevanța tematică și stilistică a mesajului pentru vârsta și nivelul elevilor;
- capacitatea textului de a stimula interesul cognitiv și afectiv;
- potențialul de integrare în activități comunicative autentice;
- adaptabilitatea mesajului la contexte de receptare variate și la stiluri diferite de învățare.

Prin alegerea strategică a mesajului literar oral, se facilitează relaționarea autentică a elevului cu textul și dezvoltarea competențelor comunicative în contexte literare.

Cercetările didactice evidențiază că nu există strategii unice sau exclusiv recomandate pentru receptarea și învățarea mesajului literar oral. Eficiența acestui proces se bazează pe:

- utilizarea unei varietăți de **strategii comunicative** adaptate scopurilor didactice;
- îmbinarea activităților **pre-comunicative** (structurale) cu cele **comunicative funcționale și expresive**;
- proiectarea de activități centrate pe colaborare, interacțiune și exprimare liberă în grup;
- integrarea mesajului oral literar în cele patru dimensiuni ale învățării limbii și literaturii române: **citire, scriere, audiere și vorbire.**

Este importantă creșterea gradului de conștientizare asupra importanței mesajului literar oral în formarea sensibilității estetice și culturale a elevilor. Explorarea mesajului în contexte **lingvistice și socio-culturale variate** favorizează autenticitatea comunicării literare și dezvoltarea gândirii critice. Procesul de receptare și învățare a mesajului literar oral în învățământul primar poate fi eficientizat prin urmărirea unor indicatori pedagogici specifici, care reflectă progresul elevilor și fundamentează proiectarea didactică. Acești indicatori includ:

- **Identificarea mesajului literar oral**: recunoașterea ideilor, temelor și particularităților stilistice dintr-un text audiat sau narat;

- **Decodificarea mesajului**: înțelegerea sensului, interpretarea expresiilor figurate și valorizarea componentelor estetice ale limbajului;
- **Descoperirea echivalentului literar**: raportarea mesajului la repere din literatura română, recunoașterea tiparelor narative și stilistice familiare;
- **Utilizarea contextuală**: aplicarea mesajului literar în contexte de comunicare relevante, prin jocuri de rol, dramatizări sau exprimări personale;
- **Integrarea lingvistică și literară în dezbateri**: folosirea expresivă a limbajului literar în conversații tematice, în cadrul activităților orale colective sau dirijate.

Aceşti indicatori nu doar măsoară nivelul de receptare, ci contribuie activ la fundamentarea strategiilor didactice din lecțiile de literatură română. Ei oferă repere clare pentru dezvoltarea competențelor comunicative, a sensibilității literare și a exprimării creative.

Indicator	Descriere	Activitate didactică sugerată
Identificarea	Elevul recunoaşte tema, personajele și atmosfera textului literar audiat.	Lectură expresivă cu întrebări: *„Despre cine este vorba?”*, *„Unde se petrece acțiunea?”*
Decodificarea	Înțelege sensul expresiilor figurate și elementelor stilistice.	„Detectivul cuvintelor”: găsirea metaforelor sau comparațiilor din poveste
Echivalarea literară	Face conexiuni între textul audiat și alte lecturi cunoscute.	Crearea unui colaj literar cu personaje din mai multe povești care au trăsături comune
Utilizarea contextuală	Folosește mesajul oral în exprimare liberă și creativă.	Jocuri de rol sau improvizații pe baza unei povești audiate
Integrarea lingvistică și literară	Participă activ la discuții tematice, exprimând idei proprii cu vocabular adecvat.	Dezbatere: *„Ce ai fi făcut dacă erai în locul personajului?”* sau *„Care a fost partea ta preferată și de ce?”*

Modelul de receptare–predare a mesajului literar oral în ciclul primar, fundamentat pe strategii comunicative, constituie o **construcție metodologică complexă** care urmărește formarea competenței de comunicare literară într-un mod autentic și integrat. Acest model valorifică **componentele curriculare fundamentale**, precum:

- **Epistemologia** – oferă cadrul de înțelegere al naturii limbajului literar oral, explorând specificul comunicării literare în raport cu funcțiile cognitive și expresive ale limbii;

- **Teleologia** – definește finalitățile procesului educațional, orientând demersul didactic către dezvoltarea unei **gândiri literare reflexive**, a sensibilității estetice și a capacității de exprimare personală;
- **Conținuturile** – sunt selectate în raport cu vârsta și nivelul cognitiv al elevilor, incluzând texte literare cu potențial de stimulare a receptării și exprimării orale, integrate în activități interactive;
- **Strategiile** – cuprind activități pre-comunicative (exerciții de pronunție, vocabular, structurare) și comunicative funcționale (dezbateri, dramatizări, povestiri creative) menite să activeze procesele metacognitive și să faciliteze receptarea expresivă.

Prin acest model, procesul didactic devine **o experiență formativă** în care elevii nu doar audiază sau reproduc texte, ci **interiorizează, reinterpretează și comunică literar** pe baza mesajului oral. Se creează astfel o punte între receptare și exprimare, între sensibilitatea artistică și competențele comunicative, între curriculumul formal și dezvoltarea creativă individuală.

Bibliografie

1. Pamfil, A. (2009). *Limba și literatura română în școala primară. Perspective complementare*. Pitești: Editura Paralela 45. – Oferă fundamente teoretice și metodologice privind predarea limbii române în ciclul primar.
2. Scîntei, L. (2025). *Formarea la școlarul mic a competenței de receptare a mesajului oral prin strategii de ascultare și comprehensiune*. Teză de doctorat, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă" din Chișinău. – Lucrare de referință pentru modelul pedagogic bazat pe ascultare și comprehensiune.
3. Țîganu, E. (2022). *Strategii de producere a mesajelor orale în clasele primare*. În *Conf. CRCD – Vol. 4*, pp. 253–256. – Abordează comunicarea orală și strategiile funcționale în predarea limbii române.
4. Florea, V. A. & Strah, L. (2024). *Metode de receptare a mesajelor literare orale la literatura română în învățământul primar*. În *Revista IBN*, pp. 46–50. – Analizează metodele interactive și metacognitive de receptare a mesajului oral.
5. Callo, T. (2003). *Educația comunicării verbale*. Chișinău: Editura Litera. – Fundamentează competența comunicativă și strategiile de exprimare orală.
6. Joița, E. (2002). *Educația cognitivă. Fundamente. Metodologie*. Iași: Editura Polirom. – Oferă repere despre dezvoltarea gândirii critice și metacogniției în procesul didactic.
7. Dogaru-Ulieru, V. & Drăghicescu, L. (2011). *Educație și dezvoltare profesională*. Craiova: Editura Scrisul Românesc. – Include metode interactive și colaborative aplicabile în învățământul primar.